

Initiativärende mot en överförmyndare om hanteringen av en begäran om att få ta del av allmänna handlingar

Initiativet

Den 16 november 2000 anordnades godmanskap för AA. Till god man förordnades hennes dotter BB. Sedan AA:s son CC till JO hade inkommit med en anmälan mot Överförmyndaren i Färgelanda kommun och klagat bl.a. på förhållanden i samband med en fastighetsförsäljning (dnr 957-2003), lånades överförmyndarens akt i ärendet in och granskades. Vid denna granskning noterades bl.a. att CC vid ett antal tillfällen hade begärt att få ta del av vissa handlingar rörande godmanskapet och att det hade dröjt länge innan överförmyndaren hade skickat handlingar till CC.

Jag beslutade att inom ramen för ett initiativärende granska överförmyndarens handläggning av CC:s begäran om att få ta del av vissa handlingar.

Utredning

Överförmyndarens akt

Vid granskningen av överförmyndarens akt noterades bl.a. följande beträffande den korrespondens som hade förekommit mellan CC och överförmyndaren med anledning av hans begäran om att få ta del av handlingar.

Den 3 januari 2001 skrev CC till överförmyndaren och ville att den gode mannen skulle inkomma till honom med "... en årsredovisning, för året 2000. Inkomster, utgifter och behållning, som min mor haft, under det gångna året, 2000." Han uppgav att han ville ha redovisningen senast den 30 januari. Den 8 januari skrev överförmyndaren tillbaka bl.a. att den gode mannen hade fram t.o.m. mars månad på sig att inkomma med räkenskaperna för år 2000.

Hon skrev vidare bl.a. "Kan Du inte själv ta kontakt med Din syster och be att få se pappren eller att få kopior på den samma." CC skrev på nytt till överförmyndaren den 22 januari bl.a. "Du får väl ta ut kopieringsavgiften, ur vårt dödsbo, efter far. Jag är ju dödsbodelägare" samt "Jag får väl, invänta 'redovisningen', från god man".

Den gode mannen lämnade under 2001 inte in någon årsredovisning avseende år 2000. Däremot omfattar den räkning som ingavs 2002 såväl hela 2001 som perioden den 15 oktober 2000–den 31 december 2000. Den första årsräkningen som den gode mannen lämnade inkom till överförmyndaren den 21 februari 2002.

Den 15 mars 2002 skrev CC till överförmyndaren igen och begärde kopior på räkenskaperna för år 2001 och 2002.

Den 8 april svarade överförmyndaren att hon tyckte att eftersom CC numera bodde i Färgelanda kunde han och den gode mannen komma till överförmyndarens kontor så kunde CC "... ta del av räkenskaperna på plats, utan en massa kopior."

I ett brev som inkom den 15 april förklarade CC att han inte ville träffa den gode mannen och att han ville ha "... kopior på räkenskapsåren 2000 o 2001. Enligt Vbg's Tingsrätt, kan jag inte förvägras detta, begär jag kopior, så skall detta tillhandahållas mig (en god mans skyldighet)."

Den 22 april skrev överförmyndaren: "Eftersom Du nu bor i Färgelanda så anser jag att det inte ska behövas ta några kopior, utan att vi kan träffas så att du kan få se på räkenskaperna. Jag kan be din syster om räkenskaperna, ni behöver inte träffas."

Den 26 april skrev CC "Jag skulle vilja ha kopior, för räkenskapsåren 2000 o 2001." och "Tydligen, måste jag än en gång, ta kontakt med Vbg's Tingsrätt, för att få ut kopiorna. Du kan inte neka mig kopior!"

Den 31 maj skrev CC: "Var är kopiorna, för räkenskapsåren 2000 o år 2001?" och "Överväg nu, en rättslig åtgärd, för att få ut kopiorna!"

Överförmyndaren svarade den 3 juni: "Inte ska du behöva gå den rättsliga vägen för att få pappren. Men eftersom du bor i Färgelanda så tycker jag att det är slöseri med tid både för dig och mig. Och att jag ska behöva ta ledigt från mitt ordinarie arbete för att ta kopior, när du kan få gå igenom räkenskaperna här på mitt kontor, vi kan ta det en kväll eller en lördag och även söndag. Du kan väl vara snäll och tänka över detta. Om du ringer mig eller skickar ett brev och talar om hur vi kan göra."

Den 7 juni skrev CC bl.a.: "Jag vill ha kopior och hur Du löser det, är upp till Dig. Du har, 2 veckor på Dig nu, att se till kopiorna kommer mig tillhanda. Om inte, måste jag låta 'ärendet', gå till rättslig prövning, via min advokat."

Överförmyndaren svarade den 15 juni att hon hade "vidtalat JO i Stockholm och det är som både du och jag vet, att kopiorna ska du få. Nu är det så lyckat att jag har semesterdag på onsdag den 19/6-02. Då ska jag ta kopiorna."

Den 19 juni skickade överförmyndaren kopior på en mängd handlingar till CC, bl.a. en förteckning som den gode mannen hade givit in den 29 november 2000, årsräkningen för slutet på år 2000 och år 2001 som hade kommit in den 21 februari 2002, samt ett stort antal verifikationer och kvitton. Enligt ett följebrev var det hon skickade "... kopior på allt som finns för tiden 15/10-00 – 31/12-01".

Överförmyndarens yttrande

Överförmyndaren anmodades att yttra sig över CC:s begäran om att få ta del av handlingar/uppgifter och att därvid också särskilt besvara följande frågor.

1. Vad kände överförmyndaren till om den rättsliga regleringen rörande rätten att ta del av allmänna handlingar och sekretess hos överförmyndare?
2. Vilken var överförmyndarens uppfattning om vad det var för handlingar som CC ville ta del av?
3. Var det överförmyndarens uppfattning att det som CC ville ta del av var handlingar som hon förvarade eller som endast eller delvis fanns hos den gode mannen?
4. Vid tiden för CC:s första framställning till överförmyndaren (den 3 januari 2001) – enligt vilken han bl.a. ville ha "... behållning, som min mor haft, under det gångna året, 2000" – fanns hos överförmyndaren en förteckning som bl.a. innehöll uppgift om huvudmannens tillgångar (inkomststämplad den 29 november 2000).

Övervägde överförmyndaren att skicka en kopia på förteckningen till CC? Om inte, varför?

5. Varför lämnade inte överförmyndaren ut den gode mannens första årsräkning till CC när den kom in den 21 februari 2002?

I remissvaret anförde överförmyndaren DD följande.

1. Jag känner väl till den rättsliga regleringen både när det gäller tryckfrihetsförordningen och utlämnande av handling i enlighet med föräldrabalken.
2. Min uppfattning var att CC ville ta del av alla handlingar som fanns inklusive kvitton på inköp, inkomster och banktillgodohavanden.
3. Alla handlingar som CC efterfrågade fanns tillgängliga. Visserligen förvarades kvitton hos den gode mannen men årsredovisning och kontoutdrag per den 31/12 förvarades av mig och alla handlingar kunde sammanställas genom ett telefonsamtal till gode mannen.
4. Jag övervägde aldrig att skicka kopia över förteckning av AA:s tillgångar till CC då jag vid det tillfället inte uppfattade att det var det han ville ha.
5. När den första årsräkningen inkom var det ett drygt år sedan förfrågan inkommit från CC. Vid den tidpunkten tänkte jag inte på att skicka årsräkningen då CC:s begäran gällde alla kvitton m.m.

Jag har därefter fått veta att DD numera har avgått från sitt uppdrag som överförmyndare.

Rättslig reglering

Enligt huvudreglerna i tryckfrihetsförordningen (TF) har var och en rätt att ta del av allmänna handlingar, dvs. sådana handlingar som förvaras hos myndighet och som är att anse som inkomna till eller upprättade hos myndighet, se 2 kap. 1 § och 3 § första stycket TF. Inskränkningar i den rätten skall anges noga i lag. I 9 kap. 14 § sekretesslagen (1980:100) finns regler om sekretess hos överförmyndare. I bestämmelsen anges även att uppgift får lämnas till enskild utan hinder av sekretess enligt vad som är föreskrivet i föräldrabalken (FB).

Enligt 16 kap. 7 § FB har bl.a. huvudmannens närmaste släktingar rätt att ta del av de handlingar som rör ställföreträdarskapet och som förvaras hos överförmyndaren. Med närmaste släktingar avses bl.a. barn (jfr prop. 1987/88:124 s. 175). En anhörigs rätt att ta del av handlingar hos överförmyndaren är inte begränsad i något särskilt avseende.

En allmän handling som får lämnas ut skall, enligt 2 kap. 12 § TF, på begäran ”genast eller så snart det är möjligt” tillhandahållas den som önskar ta del av handlingen. Enligt bestämmelserna i 2 kap. 13 § TF har den som begär det också

rätt att mot fastställd avgift få en kopia av handlingen. Myndigheten skall behandla en sådan begäran skyndsamt.

Det är inte möjligt att ange exakt när en allmän handling skall lämnas ut om det inte kan ske genast. Någon eller några dagars fördröjning kan godtas om det är nödvändigt för att myndigheten skall kunna ta ställning till om den efterfrågade handlingen är allmän och offentlig. Härtill kommer att ett visst dröjsmål är ofrånkomligt om framställningen avser eller fordrar genomgång av ett omfattande material (se t.ex. JO:s ämbetsberättelse 2003/04 s. 447). När det gäller utlämnande av handlingar i enlighet med 16 kap. 7 § FB inskränker sig dock överförmyndarens prövning till frågan om den som begär att få handlingar utlämnade hör till kretsen närmaste släktingar.

Bedömning

Den 3 januari 2001 inkom CC med en första begäran om att få del av handlingar rörande godmanskapet för AA. Enligt denna begäran ville CC bl.a. ha ”... behållning, som min mor haft, under det gångna året, 2000”. Vid denna tidpunkt hade en förteckning över huvudmannens tillgångar givits in till överförmyndaren. Som framgår av remissvaret skickade överförmyndaren inte en kopia av tillgångsförteckningen till CC, eftersom hon inte uppfattade hans begäran som att han ville ha denna handling. Enligt min bedömning borde CC:s begäran i vart fall ha föranlett överförmyndaren att reda ut med denne om förteckningen hörde till de efterfrågade handlingarna.

Den 15 mars 2002 återkom CC och begärde att få ut kopior av räkenskaperna för godmanskapet. De handlingar rörande den förvaltade egendomen som då hade tillförts överförmyndarens akt utgjorde inte något omfattande material. Därtill kommer att överförmyndaren, vid sitt ställningstagande i frågan om handlingarna i enlighet med föräldrabalkens regler kunde lämnas ut till CC, endast hade att bedöma om han tillhörde AA:s närmaste släktingar. Överförmyndaren borde därför ha lämnat ut de handlingar som förvarades hos myndigheten samma dag som hon mottog CC:s begäran eller senast dagen därpå. I stället föreslog överförmyndaren i ett brev den 8 april 2002 att CC skulle ta del av materialet på överförmyndarens kontor. Trots att CC vid upprepade tillfällen därefter vidhöll att han ville ha ut kopior av handlingarna, fortsatte överförmyndaren att försöka förmå honom att ta del av handlingarna på plats. Först den 19 juni 2002 tillställdes CC bl.a. kopia av årsräkningen för år 2000 och 2001.

DD kan inte undgå mycket allvarlig kritik för sin hantering av CC:s begäran om att få ut allmänna handlingar. Av överförmyndarens skrivelser till CC och av remissvaret framgår att överförmyndaren, vid hanteringen av dennes begäran om att få ut handlingar, inte har gjort någon åtskillnad mellan de handlingar som förvaras hos myndigheten och som är allmänna och de kvitton m.m. som finns hos den gode mannen. Detta tyder på anmärkningsvärda brister i kunskapen om tryckfrihetsförordningens grundläggande regler. Eftersom DD numera har avgått

från sitt uppdrag som överförmyndare, finner jag inte skäl att ytterligare kommentera saken.